

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

О.О.ФУРМАН

Україна, м. Суми, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Залучення – це завжди зміна, а зміни лякають усіх. Не можна забувати про прагнення багатьох людей уникати чужого і незнайомого. Запровадження в Україні інклюзивної освіти – процес закономірний, а тому проблемі професійної підготовки вчителів слід приділяти максимум уваги, щоб вони могли якомога успішніше працювати зі своїми особливими учнями. Концепція навчання дітей з вадами психофізичного розвитку протягом ХХ століття пройшла три етапи розвитку: від «медичної моделі» (сегрегація) через «модель нормалізації» (інтеграція) до «соціальної моделі» (інклюзія). Коротко проаналізуємо їх. Поняття «сегрегація» означає відокремлення. Саме в цьому полягала суть першої моделі, яка розглядала людину з будь-якими відхиленнями від норми в психофізичному розвитку як хворого, якого потрібно доглядати у спеціальному закладі. Із середини 60-х років її почала замінювати модель інтеграції, яка визнавала права кожної дитини на освіту, але зазначала, що дитина повинна мати відповідну підготовку, аби пристосуватися до загальноприйнятих норм. Від середини 80-х років все більше почала вкорінюватися думка, що проблема не в людині з психофізичними вадами, а у суспільстві, яке «не готове» прийняти будь-яке відхилення від норми. Новий погляд не лише на освіту, але й на місце людини з обмеженими можливостями в суспільстві, найкраще відображає термін «інклюзія», тобто включення.

Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що знаходиться на стадії впровадження, а тому зустрічає немало труднощів. Це і професійна невідповідність вчителів масової школи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в порівнянні з педагогами спеціальних шкіл, які небезпідставно вважають кращими послуги для дітей у своїх закладах. Архітектурна непристосованість споруд, недоопрацьованість нормативно-правової бази, необхідність додаткового фінансування інклюзивних закладів освіти, академічна перевантаженість навчальних програм, які досить важко адаптувати до потреб дитини з вадами у розвитку, негативне ставлення батьків «нормальних» дітей, – все це значно утруднює процес запровадження інклюзивного навчання.

Досвід європейських країн демонструє позитивний вплив інклюзивної освіти не лише на дітей з особливими потребами, але й на всіх учасників освітнього процесу. Навчання учня з особливостями в розвитку в загальноосвітній масовій школі є визначним етапом соціалізації, оскільки саме тут формується його світоглядна позиція та ціннісні орієнтири, закріплюється індивідуальна модель взаємин з іншими людьми. Діти, які мають нормативний розвиток, вчаться сприймати відмінності між людьми як нормальне явище, вчаться шанувати людську гідність, бути відповідальними за інших, співчутливими та уважними до потреб оточуючих.

Залучення до масових навчальних закладів дітей з особливими потребами вимагає від усіх учасників цього процесу певного перегляду традиційних поглядів щодо мети, функцій, організації роботи закладу. Проте до найактуальніших проблем успішної реалізації інклюзивного навчання належить питання професійної підготовки вчителів, яким слід опанувати відповідні знання та навички. Розглянемо лише деякі.

Першим кроком у залученні дитини з особливостями у розвитку до класного колективу є підготовка самого колективу. У різних дітей реакція буде різною залежно від вікових особливостей, моральних цінностей сім'ї, тому від вчителя багато в чому залежить формування психологічного клімату в класі. Важливо, щоб дитина з вадами у розвитку не стала об'єктом глузування та приниження, а з іншого боку – об'єктом надмірного співчуття та гіперопіки. Тут необхідною буде участь психолога, який допоможе провести спеціальні заняття, на яких діти з нормальним розвитком зможуть усвідомити проблеми тих, хто різниться інтелектуальними даними та фізичними можливостями. У Російській Федерації, на

приклад, до цього процесу активно долучається Регіональна громадська організація інвалідів, представники якої – люди з обмеженими можливостями – успішно проводять у московських школах «Уроки Доброти» не лише для учнів, але й для педагогів.

Як відмічають фахівці, без позитивного ставлення самого вчителя до дитини на успіх годі й сподіватися. Педагог перш за все повинен підходити до учня не з позиції, чого він не може через свій дефект, а з позиції, що він може, незважаючи на наявну ваду. Це дуже важливо, адже і сама дитина повинна навчитися сприймати свою ваду як одну із своїх якостей, що виокремлює її з-посеред інших, і не більше того. Для цього оточуючим не слід занадто опікуватися дитиною, проявляти надмірну жалість, знижувати вимоги. Натомість потрібно формувати уміння та навички, необхідні для самостійного життя, вчити спілкуватися, отримувати радість, поважати бажання інших.

Уміння налагодити партнерські стосунки з батьками такої дитини – також одна із складових успіху. При цьому слід пам'ятати, що дуже часто не лише дитина стає аутсайдером, а й самі батьки, замикаючись у своєму горі. Крім того, вони дуже чутливі до найменшої критики на адресу своєї дитини; їхній метод виховання часто проявляється в гіперопіці, що обмежує активність дитини, не дає їй виявити ініціативу, самоствердитися, формує егоцентричні установки. Вчителю дуже важливо показати батькам можливості розвитку їхньої дитини, що їй під силу зробити самій, а в чому слід допомогти. Запорукою добрих стосунків між сім'єю і школою є некритичне ставлення і повага. Батьків також обов'язково треба залучати до освітньо-виховного процесу, запрошувати брати участь у складанні індивідуального навчального плану.

Важлива складова успішного функціонування інклюзивної системи освіти – командний підхід. Вчителю необхідно розуміти важливість співпраці педагогів, батьків та інших фахівців. Особливе значення має готовність самих вчителів співпрацювати один з одним. Інколи груповій роботі можуть перешкоджати особиста неприязнь і/чи різні підходи під час вирішення професійних питань. Дуже важливо, щоб для обговорення дискусійних моментів вчителі збиралися регулярно. Крім того, вчитель має бути готовий до постійної присутності у класі іншої дорослої людини – асистента, а то і двох (в залежності від кількості дітей).

Таким чином, серед актуальних проблем запровадження технології інклюзивної освіти можна назвати такі: підготовка учнівського колективу, позитивне ставлення самого вчителя до дитини, партнерські стосунки з батьками, командний підхід.

На завершення хотілося б процитувати Г.Стангвіка, який, ділячись досвідом запровадження інклюзивної освіти в Норвегії, зазначає: «Процес охоплює кілька стадій: від явного або прихованого опору, через пасивне сприйняття – до активного прийняття. Зараз ми вже на завершальній стадії, але для цього нам знадобилось 20 років».

Література:

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/ Кол. авторів Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М., та ін.. За заг. ред.. Даниленко Л.І., - 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО – П.Парашин І.С., 2010 – 128с.
2. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві]; пер. з англ.- СПД – ФО Парашин І.С. 2010. – 296с.
3. Семенович М.Л., Прочуханова М.М.. Идеология инклюзии. Создание профессионального общества.// Инклюзивное образование. – Выпуск 1 – Сб.ст. Института проблем инклюзивного образования. Московского городского психолого-педагогического университета / отв.редактор Т.Н. Гусева/ – М.: Центр «Школьная книга», 2010. – 272 с.